

Kāpēc skolai ir vajadzīgas

IK VISVALDIS VALTENBERGS

Dr. sc. pol.,
Vidzemes Augstskola
Speciāli laikrakstam
„Izglītība un Kultūra”

Aizvadītie gadi mums lika pārliecināties, cik liela ietekme pie mums var būt notikumiem citās pasaules valstīs un starptautiskajos finanšu tirgos. Arī pašiem vajadzētu apdomīgi izmantot tās iespējas, kuras pasaule mums piedāvā, vienlaikus samazinot nākotnes problēmu cēloņus. Globālā izglītība skolai var sniegt ne tikai zināšanas par vides aizsargāšanu, ilgtspējīgu dabas resursu pārvaldīšanu, nevienlīdzības samazināšanu un cilvēktiesību aizsardzību. Tā paver jaunus ieskatus, samazina spriedzi klasē un palīdz izveidot pievilcīgu skolas piedāvājumu.

Ieguvumi no globālās izglītības var būt teorētiski, praktiski un pragmatiski. Taču vispirms par to,

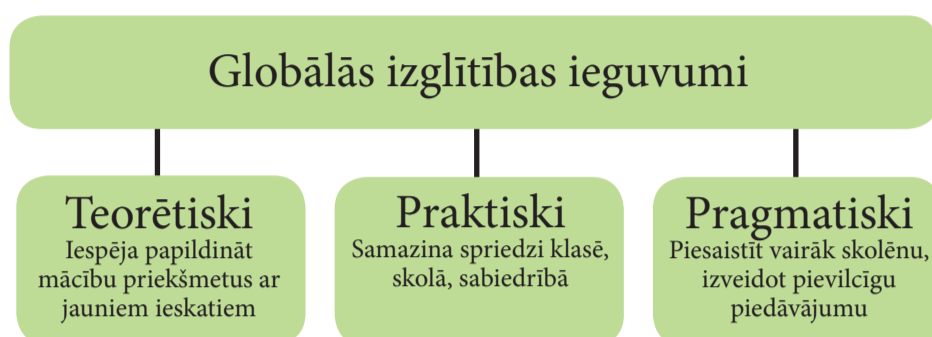
Latvijas sabiedrībā nenotiek kvalitatīvas debates par daudzu sabiedrisko norišu dziļāko cēlonību. Bieži vien politiskie notikumi tiek pasniegti klaji negatīvi, reducēti uz pseido idejām vai otršķirīgu vietējo personāliju apspriešanu, bet īstā cēlonība paliek apslēpta.

kas ir globālā izglītība... Lai arī definīcijas atšķiras, var teikt, ka globālā izglītība pašos pamatos ir zināšanas, prasmes un attieksme, kas nepieciešamas, lai orientētos mūsdienu pasaules norisēs, spētu pieņemt pamatotus lēmumus un aktīvi rīkotos. Galvenās globālās izglītības tēmas ir ekonomiskā, sociālā un vides ilgtspēja, vērtības un uzskati, cieņa pret dažādo, vienlīdzīgas iespējas un

cilvēktiesības, savstarpējā mijiedarbība, konfliktu nepieļaušana un to risināšana, pilsoniskā līdzdalība un aktīva rīcība.¹

Globālā izglītība nav jauna veida izglītība. Tā izceļ dažādu valstu savstarpējo mijiedarbību, skaidro iesaistīto pušu līdzatbildību un akcentē globālās humanitārās vērtības. Daudziem šķiet, ka globālā izglītība ir kritiskais ķēdes posms 21. gadsimta prob-

1. attēls. Globālās izglītības ienākšanai skolās ir teorētiski, praktiski un pragmatiski ieguvumi.

lēmu atrisināšanai caur solidaritātes, iekļaušanas, sadarbības un vienlīdzības vērtībām.

Jauni ieskati un globālā attapība

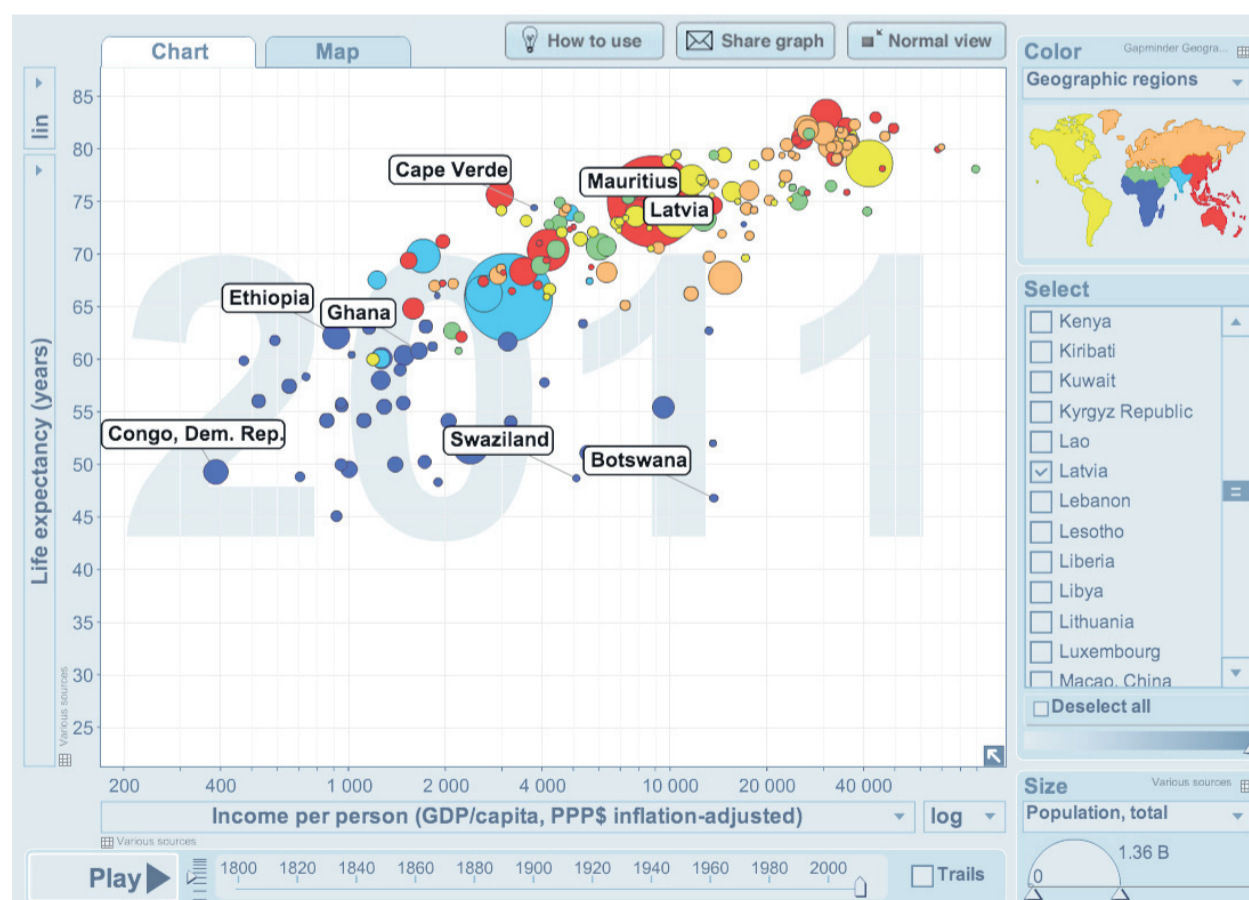
Līdz šim aktīvākie spēlētāji Latvijas globālās izglītības laukā ir bijuši nevalstisko organizāciju (NVO) pārstāvji, kuri rīkojuši izglītojošus pasākumus, izstrādājuši mācību materiālus. Ieguldījumu šajā jomā devis Izglītības attīstības centrs (IAC), asociācija „Izglītība ilgtspējīgai attīstībai”, „GLEN Latvija”, „Homo Ecos”.

Nesen publicētajā IAC un partneru sagatavotajā ziņojumā par attīstības (globālās) izglītības aspektiem sociālo zinātņu mācību priekšmetos (2013)² ir secināts, ka globālās izglītības tēmas kopumā saskan ar Latvijā noteiktajiem izglītības mērķiem un vairākas tēmas atspoguļojas pašreizējos pamatskolas un vidusskolas standartos. Pamatizglītībā globālās izglītības saturs visvairāk ir sociālo zinību, Latvijas vēstures, pasaules vēstures, ģeogrāfijas, bioloģijas, mājturības, tehnoloģiju un ētikas mācību priekšmetu standartos, bet vidējā izglītībā globālās izglītības saturs visvairāk izpaužas Latvijas un pasaules vēstures, ģeogrāfijas, politikas un tiesību un kulturoloģijas mācību priekšmetu standartos.³ Galvenās caurviju tēmas ir dažādība, nodarbošanās un darba apstākļu dažādība bagātās un nabadzīgajās zemēs. Mazāk vietas ir atvēlētas cilvēktiesībām un sociālajam taisnīgumam, vai arī šo tēmu atsegums ir lokāli orientēts. Tāpēc svarīgi rosināt skolēnu interesi par sociālajām tēmām un cilvēkdrosību, sākot ar savu mājsaimniecību, pašvaldību un valsti. Neskatoties uz ekonomiskā izrāviena retoriku, sociālie rādītāji Latvijā ir satraucoši.⁴

Globālā līmenī sociālā taisnīguma tēma parādās dažādos dzīves aspektos. Tomēr viegli uztverama un interese raisoša ir taisnīgās tirdzniecības tēma – kā veidojas lietu vērtība un kas no tā iegūst. Ieskatu

taisnīgās tirdzniecības idejā ļauj paplašināt arī īpaši izglītojoši video, piemēram, „Stāsts par lietām”.⁵ Pēc šī video noskatīšanās ir lietderīgi pārrunāt, kā skolēnu lēmumus iepirkties starptautiskās ķēdes veikalā ietekmē vietējos ražotājus. Caur ciema perspektīvu uz valsts mēroga statistiku ļauj paskatīties arī „NeoGeo.lv” infografikas „Ja Latvija būtu viens ciems”⁶, „Worldmapper” tematiskās kartes⁷ un Pasaules Dabas fonda ekoloģiskās pēdas kalkulators.⁸ Par iecienītu rīku manās nodarbībās ir kļuvis interaktīvās statistikas vizualizācijas rīks „Gapminder”,⁹ ar kura palīdzību demonstrēju, kā laika gaitā ir samazinājušās atšķirības starp tā saucamajām attīstītajām valstīm un attīstības valstīm. „Gapminder” izveidoja Zviedrijas Karolinskas institūta profesors Hanss Rozlings, lai cīnītos pret statistikas mītiem un attēlotu datus viegli uztveramā formā. „Gapminder” simulācijas uzskatāmi parāda, ka Āfrikas kontinenta valstu vidū atšķirības ir ievērojamas, tieši tāpēc mums jāvērošas no vispārīguma „Āfrika” lietošanas, savukārt turīgāko iedzīvotāju grupu dzīves līmenis dažās attīstības valstīs ievērojami pārsniedz tā saucamo attīstīto valstu vidējos rādītājus. „Gapminder” ļauj pārliecināties arī par noteiktām saistībām starp politiskiem un ekonomiskiem rādītājiem. Piemēram, lai arī demokrātijas līmenis nav cieši saistīts ar

2. attēls. „GapMinder” ir brīvpieejas statistikas vizualizācijas rīks, kas palīdz attēlot statistiku draudzīgā veidā un sagraut mītus par statistikas vidējo rādītāju izmantošanu.

¹ Plašāks pārskats par globālās izglītības saturu – Saleniece, I. (2012). Ievads attīstības / globālajā izglītībā – braucamrīks jauniem ceļiem. Attīstības / globālās izglītības satura jautājumi. Vadlīnijas attīstības / globālajā izglītībā. IAC. Pieejams: <http://www.globalizglitiba.lv/assets/Uploads/Globala-izglitiba/IzeKas-ir-AIGI.pdf>. Aplūkots 20.12.2013. Globālās izglītības tematikai veltīti arī iepriekšējie „Izglītības un Kultūras” iepriekšējie raksti; sk., piemēram, Irbīte, L., Ugaine, L. (06.06.2013). Globālā izglītība – tavas skolas iespēja. Pieejams: <http://www.globalizglitiba.lv/assets/Uploads/Globala-izglitiba/IK-06.06.2013.pdf>.

² IAC, „Leeds DEC”, „Mondo” (2013). Ziņojums par attīstības / globālās izglītības aspektu izpēti sociālo zinātņu mācību priekšmetos. Saīsinātā versija. Pieejams: <http://www.globalizglitiba.lv/assets/GlobalaIzglitiba/materiil/GIPetijumaisaiksopavilkums1junis13LV.pdf>. Aplūkots 14.12.2013.

³ Eiropas mēroga apsekojumā globālās izglītības jautājumi parādās tādos priekšmetos kā ģeogrāfija (74%), vēsture (44%), vides zinības (44%), pilsonība (34%) vai arī kā mācību programmu caurviju temati (66%). Concord/Deep/Def (2009). Development Education in School Curriculum in EU. Pieejams: http://www.kehys.fi/julkaisut/concordin-julkaisut/development-education-and-the-school-curriculum-in-the-european-union-concord-deep-2009/files/6_de_and_school_curriculum_report2009final.doc/attachment_download/attachedFile. Aplūkots 15.12.2013.

⁴ Noderīgs papildu resurss pedagogiem par sociālās politikas un cilvēkdrosības aktualitātēm Latvijā uz citu valstu fona – Rajevska, F. (red.; 2013). Sociālā cilvēkdrosība: spēju attīstība, sadarbība, iekļaušana. Valsts pētījumu programma „Nacionālā identitāte”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

⁵ „Stāsts par lietām”. Pieejams: <http://www.youtube.com/watch?v=UPoV7Zl2xyU>. Aplūkots 15.12.2013.

⁶ Infografikas: http://neogeo.lv/?page_id=9650. Aplūkots 15.12.2013.

⁷ The world as you've never seen it before. Pieejams: <http://www.worldmapper.org/>. Aplūkots 15.12.2013.

⁸ Ekoloģiskās pēdas nospieduma kalkulators. Pasaules Dabas fonds. Pieejams: <http://www.pdf.lv/epeda/epeda.html>. Aplūkots 15.12.2013.

⁹ www.gapminder.org. Aplūkots 15.12.2013.